

УДК 81'42:070:32:316.774

Тетяна Шевченко**РЕДАКТОРСЬКИЙ АНАЛІЗ ВИДАННЯ: ЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ
(НА ПРИКЛАДІ ГАЗЕТИ «НАРОДНА АРМІЯ»)**

У статті проаналізовано логічний аспект редакторського аналізу спеціалізованої газети Міністерства оборони України «Народна армія»

Ключові слова: редакторський аналіз, газета, логічний аспект, помилка, термін, дефініція.

В статье проанализирован логический аспект редакторского анализа специализированной газеты Министерства обороны Украины «Народная армия»

Ключевые слова: редакторский анализ, газета, логический аспект, ошибка, термин, дефиниция.

In the article logical aspects of editor's analysis of specialised newspaper of the Ministry of defence of Ukraine «National Army» are analysed.

Key words: editor's analysis, newspaper, logical aspect, mistake, term, definition.

Спеціалізована преса — цікаве явище поточного суспільного життя, що перебуває на перетині інтересів і впливів власне журналістики як одного з самодостатніх інститутів будь-якого суспільства та найрізноманітніших галузей людської діяльності. Дослідження цього пласта періодики дає чимало фактів, необхідних для розуміння процесів, що відбуваються як у медіапросторі, так і в різних професійних сферах. В історичному контексті картину функціонування спеціалізованих видань із погляду розвитку журналістики намагався докладно відтворити російський дослідник О. Акопов. Серед українських дослідників варто назвати О. Школьну, Ю. Полежаєва, Н. Барановську, Т. Скотникову тощо.

У ДСТУ 3017–95 сказано, що спеціалізованою вважається «газета, яка систематично висвітлює окремі проблеми громадського життя, науки, техніки, культури та інших галузей діяльності і призначена певним категоріям читачів» [2].

Так, О. Школьна проводить синонімічну паралель між поняттями «фахова» і «спеціалізована» преса. Досліджуючи періодичні видання України кінця XIX — початку XX ст., вона констатує: «Фахова періодика — це великі журнали, що виходили, як правило, тривалий час, зумівши знайти свою нішу в задоволенні запитів певної читацької аудиторії. Їх об'єднували універсальність тематики, популярність викладу, оглядовий характер інформації, використання закордонних джерел. Основними жанрами спеціалізованих видань були статті та замітки. Тут друкувалося багато рекламних оголошень, що мали відношення до тієї чи іншої галузі. Вони сприяли розвитку різних галузей господарства, рухаючи вперед професійну освіту, підвищуючи фаховий рівень спеціалістів, повідомляючи про найзначніші досягнення в науці та техніці, задовольняючи потребу в масовому обміні науковою інформацією, відображаючи історію розвитку науки й техніки» [6].

Слушною, але полемічною є думка науковця А. Судина, який синонімом до «фахової» періодики вважає поняття «галузева»: «Галузева (фахова) періодика є одною із найрозгалуженіших за тематикою у світі, оскільки має значне заповнення. Під фаховими інформаційними джерелами тут маються на увазі ті, які призначені для забезпечення оперативною інформацією працівників різних галузей. Особливо тих, які розвиваються інтенсивно і потребують швидкого поповнення знань з нових технологій, впровадженнь досягнень науки, причому не лише з книжкових джерел, темпи підготовки яких досить тривалі, а з оперативних — спеціалізованих журналів і газет» [6, 340]. Дослідник порівнює фахові видання з науковою літературою, вказуючи на те, що книжкова інформація часто за якістю і кількістю не вдовольняє фахівців відповідних галузей. Жорстка конкуренція змушує їх бути постійно інформованими щодо розвитку галузі, а відтак вони потребують оперативнішого інформування.

До переваг фахової преси дослідник додає той факт, що у ринкових умовах фахові журнали або газети мають завдання ринкових комунікаторів — повідомляючи не лише про технології, які можуть підвищити конкурентоспроможність, а й про нові товари, організаційно-економічні зміни на ринку, про конкурентів, про можливі канали збуту тощо [6, 341].

Помітною тенденцією сьогодення науковці вважають, з одного боку, зменшення тиражів спеціалізованих суспільно-політичних газет, з іншого — зниження періодичності спеціалізованої преси.

Обрана для редакторського аналізу газета «Народна армія» є газетою спеціалізованою інформаційною і громадсько-політичною. Вона є найпоширенішим друкованим органом МО України. Історичне коріння цієї газети сягає сорокових років XX століття. Саме, 21 липня 1943, на підставі директиви штабу Сталінградського військового округу була сформована газета цього військового формування «Сталинградец». А першим місцем її дислокації став населений пункт Бекетовка. Проте вже 23 жовтня того ж року видання змінює назву на «Ленинское знамя» та стає газетою Київського військового округу. З 10 листопада 1943 року до 15 січня 1944 року вона дислокується в місті Чернігів, а з 16 січня 1944 року — у столиці України. Газета «Народна армія» стала правонаступницею газети «Ленинское знамя» із набуттям Україною незалежності, і за роки незалежної України журналісти газети брали активну участь у створенні, реформуванні та розвитку Збройних сил України. Значна увага приділялася висвітленню підготовки військ, військового міжнародного співробітництва, соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, економічної діяльності та конверсії, питань військової історії, культури та спорту, військово-патріотичного виховання молоді.

Здійснивши всебічний редакторський аналіз видання за 2012 рік, можемо констатувати, що типологічні характеристики видання суттєво впливають на вимоги, що їх висуває редактор до викладу матеріалу, поданому на сторінках аналізованої газети. Вона має відповідати таким вимогам: точне подання інформації, всіх його складників — від постановки завдань до результатів їх вирішення; привабливість тексту для людей, що могли б ним зацікавитися.

Особливої ваги в цьому аспекті набувають критерії логічної стрункості, послідовності викладу, прозорості розумових конструкцій, що використовує автор повідомлення. Не забуваймо, що основними читачами газети є люди військові, які звикли мислити точно, подекули педантично, скрупульозно, по-можливості, конкретно та у межах відповідних норм. Звісно, логічні хиби у відтворенні інформації вони помітять одразу, тож усунення таких недоліків у подальшому поліпшить сприйняття інформації в газеті «Народна армія».

Можна виділити такі основні особливості тексту в спеціалізованій газеті для військових: текст має раціональний характер, він складається із суджень, умовиводів, побудованих за правилами логіки науки і формальної логіки. Отже, важливою його особливістю є широке використання понятійного, категоріального апарату військової науки (*дивізіон, рекогносцировка, батарея, граната РГД-5, гранатомет РПГ-7* тощо), професіоналізмів відповідної діяльності (наприклад, «дзвін», «повітря-«повітря», *півфорсаж* — з мовлення льотчиків). На відміну від художнього тексту, такий не базується на образі, не активізує почуттєвий світ його читача, а орієнтований на сферу раціонального мислення. Його призначення в тому, щоб довести, обґрунтувати, аргументувати істину.

Отже, при опрацюванні логічного складника періодичного видання ми апелювали до базових положень логічної теорії визначення. Структура визначення, зазначає О. Порпуліт, «містить два компоненти: термін (визначаване), зміст якого потрібно розкрити, і дефініцію (визначаюче) — поняття, яке розкриває зміст визначуваного» [4, 96].

Термін і дефініція належать до двох систем: логіко-поняттєвої системи певної галузі знань і лексичної системи літературної мови. Це, у свою чергу, зумовлює специфіку їх редакторського опрацювання. Редакторів важливо врахувати весь комплекс чинників, що впливають на визначення: й ті, що зумовлені їх природою та особливостями, й ті, що пов'язані з умовами використання (зокрема, з різницею в знаннях, фаховій підготовці автора й читача, з умовами сприймання, читацьким та цільовим спрямуванням тексту). Виходячи з цього, робота редактора над термінами та дефініціями в тексті видання являє собою єдність трьох аспектів:

- логіко-поняттєвого — виявлення та уточнення взаємозв'язку термінів і понять у межах певних термінологічних систем, перегляд та вдосконалення дефініцій у зв'язку з прогресом галузі;
- лінгвістичного — приведення термінів до мовної норми;
- прагматичного — контроль за правильністю використання визначень, їх уведення в текст залежно від основних тематико-типологічних характеристик видання [4, 97].

Отже, аналізуючи терміни й визначення, наявні в журналістських матеріалах газети «Народня армія», ми зосередили увагу на таких аспектах:

1) розглянули відповідність між термінами та дефініціями, які використовують дописувачі, із тими, що прийняті в певній науці. Так, подані на сторінках журналу терміни можна віднести до різновиду реєстраційних визначень, які, за класифікацією А. Капелюшного, «орієнтуються перш за все на загальноприйняте значення деякого висловлювання, незалежно від того, наскільки воно є точним. Мета такого визначення полягає лише в тому, щоби розкрити це значення, так би мовити, зареєструвати його» [3, 102]. Наприклад, *тахограф* — це автоматичний бортовий технічний прилад, призначений для безперервної індикації та реєстрації швидкості руху, пробігу, періодів роботи та відпочинку водія (№ 3, с. 8); *Перше у військовому коледжі був розгорнутий польовий механізований хлібозавод (ПМХ) та причіпний хлібопекарний блок ПХБ-0,4* (№ 61, с. 5); *На території НТК є можливість обладнання «кіл-хаус» — своєрідний тир, де можна було б відпрацьовувати тактичні прийоми із застосуванням стрілецької зброї* (№ 120, с. 4);

2) перевірили, чи вимагає редактор від авторів пояснення невідомих термінів. На жаль, маємо констатувати, що дотримуються цієї вимоги не завжди, наприклад, у публікаціях не завжди розшифровуються аббревіатури, зміст більшості з них залишається непроясненим: *Не звикли скаржитись на труднощі служби військовослужбовці загону ПДЗС* (№ 172, с. 4) — вважаємо доречним додати до матеріалу пояснення аббревіатури ПДЗС; *військовослужбовці могли зануритися в купіль, для наповнення якої слугував РДВ-500* (№ 2, с. 7) — не зайвим було б пояснення терміна РДВ-500, адже не зовсім зрозуміло, де саме хрестилися солдати;

3) з'ясували, чи дбає редакція часопису про найбільш ефективні та раціональні способи введення визначень у текст та оперування ними. Найяскравіший приклад цього — введення пояснення термінів у заголовковий комплекс матеріалу, а саме — в підзаголовок чи в лід: пор. *Підтримує інжбат. З Хмельницького до Івано-Франківська прибула автоколона спеціальної автомобільної техніки і понад два десятки військовослужбовців окремого інженерно-аеродромного батальйону Повітряного командування «Захід»* (№ 61, с. 5); *На черзі — ремонт «Кіровограда». Середній десантний корабель Військово-Морських Сил Збройних Сил України «Кіровоград» під командуванням капітана 3 рангу Володимира Хромченкова прибув у порт міста Миколаїв для виконання ремонтних робіт на Чорноморському суднобудівному заводі* (№ 172, с. 1).

Отже, переважна більшість визначень, з якими має справу редактор ЗМІ, — це визначення аналітичні, або реєстраційні. Вони спрямовані на якомога повніше й точніше виявлення змісту, значення того чи іншого терміна. Редакторів слід мати на увазі, що визначення неповно охоплює сутність предмета, не виражає всього багатства його змісту. Крім того, необхідно розуміти, що будь-яке визначення не є кінцевою інстанцією процесу пізнання. Визначення може змінюватись через поглиблення нашого знання про об'єкт.

Автори більшості посібників та підручників з редагування зазначають, що цілісність, стрункність логічної організації тексту, виражені переходи від однієї частини до іншої допомагають створити внутрішньо стрункий і завершений текст, при цьому цілісність тексту додає наявність головної думки. Розвиток її в тексті відбувається через розвиток мікротем (ланок головної думки); показником переходу від однієї мікротеми до іншої служить абзац, а поділ тексту на абзаци полегшує його сприйняття і розуміння. Суперечливість висловлювань, порушення послідовності викладу, відсутність переходів від однієї частини до іншої, помилки у виборі засобів міжфразового зв'язку неминуче призводять до руйнування логічності тексту в цілому; все це заважає тексту виконувати комунікативну функцію і ускладнює процес спілкування.

Науковці виділяють такі види логічних помилок (алогізмів) — приклади їх проілюстровані прикладами порушень з газети «Народна армія»:

Вид помилки	Помилкове вживання:
1. Ствердження взаємозв'язку ключових (неоднорідних) понять	<i>Практичні навички набувають під час групових і практичних тренувань.</i>
2. Зміщення плану викладу	<i>Працевлаштування молоді отримає стимули</i>
3. Зміщення логічно неоднорідних понять	<i>Телепрограма «Звитяга» — це надання широкому глядацькому загалу можливості наочно пересвідчитися в тому, що народ і армія в нашій державі справді єдині</i>
4. Хибне встановлення причинових зв'язків	<i>Отримавши первинну спеціалізацію з отоларингології і пройшовши курси підвищення кваліфікації у клініці хвороб вуха, горла і носа Військово-медичної академії ім. С. Кірова, куди й вступив.</i>

Вид помилки	Помилкове вживання:
5. Неправильний вибір засобів зв'язку: – між частинами висловлювання; – між висловлюваннями	<i>5 квітня очікується в Києві 12–14 градусів, а в Київській області теж 14–16; Але нам до таких жахалок не звикати, лише на цей рік «кінців світу» припадає два. А щоб заспокоїти наших читачів, пропонуємо найточніший прогноз погоди від військових метеорологів: По Україні на 23 вересня: мінлива хмарність, місцями хмарно з проясненнями.</i>

Отже, кожен редактор повинен пам'ятати, що володіння логічними прийомами аналізу в процесі редагування є необхідним складником редакторської справи як такої. Це не просто дотримання законів і правил формальної логіки, а творчий процес, який передбачає в кожному випадку встановлення й оцінку зв'язків між логічним правилом — логікою думки — логікою описуваної події — можливостями мови. У чому ми власне і переконалися, провівши дослідження газети «Народна армія».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Газета «Народна армія»: офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://na.mil.gov.ua/>
2. ДСТУ 3017–95. Видання. Основны види. Терміни та визначення [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.e-gost.org.ua/dstu>
3. *Капелюшний А.* Стилістика. Редагування журналістських текстів : практичні заняття (Навчальний посібник з курсів : Практична стилістика української мови ; Стилістика тексту ; Редагування в засобах масової інформації) / А. О. Капелюшний. — Л. : ПАІС, 2003. — 554 с.
4. *Порпуліт О.* Редакторський практикум : навч. посібник / О. О. Порпуліт. — О. : Чорномор'я, 2009. — 240 с.
5. *Судин А.* Вплив реклами на функціонування фахової періодики (на прикладі видавничо-поліграфічної галузі) / А. Судин // Теле- та радіожурналістика. — 2010. — Вип. 9. — Ч. 1. — С. 340–345.
6. *Школьна О.* Періодичні видання земських установ Катеринославської губернії (кінець XIX — початок XX ст.) [Електронний ресурс] / О. Д. Школьна. — Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/1526/43/>

Одержана 01.12.2013